

סיפור על אהבה וחושך

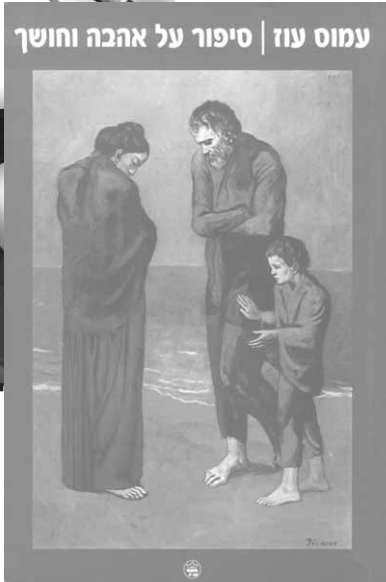
שבועות רבים נמצא ברשימת רביהמכר (בסט-סלרס) ספרו החדש של הסופר עמוס עוז: "סיפור על אהבה וחושך" (הוצאת פתור), ובצדק. באוטוביוגרפיה הכתובה פרומן, עוז פותח לראשונה על מותה של אמו

צילום: רונן מוחלב

"סיפור על אהבה וחושך" הוא אוטוביוגרפיה הכתובה פרומן. עוז מספר את סיפור חייהם של

ארבעה דורות במשפחה. הוא מספר את קורות ילדותו ונעוריו בירושלים ובקיבוץ חולדה; הוא מתאר את החיים בירושלים, בתל-אביב ובקיבוץ בשנות השלושים, הארבעים והחמישים של המאה הקודמת; פותח על ירושלים של תקופת המנדט, ימי המצור ומלחמת העצמאות, ושנותיה הראשונות של המדינה; הוא פותח על דמויות ידועות כמו שיי עגנון,

עמוס עוז | סיפור על אהבה וחושך

טשרניחובסקי, פוגוריון, בגין ואחרים.

בגילוי לב, ברגישות, באינטימיות, בהומור, באירוניה ובעוז - הוא מפליא לתאר את עצמו (ילד יחיד בחברת מבוגרים), את אביו (אב שהוא "לקסיקון מהלך", שעבד רוב ימיו בספרן בספרייה הלאומית ולא זכה להגשים את חלומותיו), את אמו (אשה רגישה ופיוטית), את סביו וסבתותיו מצד אביו ומצד אמו.

בפעם הראשונה הוא מעז לכתוב על מותה של אמו פניה, שהתאבדה פאשר היה עמוס עוז (אז - עמוס קלויזנר) בן שתיים-עשרה וחצי.

כמו רבים אחרים, קראתי את שש-מאות עמודי הספר - והוקסמתי. זהו ספר שבפאשר אתה מסיים לקרוא אותו - אתה מצטער ומבטיח לעצמך לקרוא אותו שוב ושוב.

בחרתי להביא כאן, ובגליונות הבאים, קטעים אחדים מתוך הספר בלשוננו של עמוס עוז (קיצרנו פה ושם). הספר אינו פתוח בסדר כרונולוגי, וכך גם לא הקטעים המובאים כאן.

ציפי מזר

פלאי הטלפון

במשך שנים היה לנו סידור של קשר טלפוני קבוע עם המשפחה בתל-אביב. אחת לשלושה-ארבעה חודשים היינו מתקשרים אליהם בטלפון, אף-על-פי שטלפון לא היה לנו ולא להם.

דבר ראשון, היינו שולחים מכתב לדודה חיה ולדוד צבי, ובו פתחנו שבתשעה-עשר בחודש, זה יוצא יום

עמוס עוז מציג את ספרו החדש "סיפור על אהבה וחושך"

"אני? אשכח? הלא אני מסתכל בשעון כל כמה רגעים. ועמוס יזכיר לי".

הנה, אני רק בן ארבע או חמש, וכבר מוטלת עלי אחריות היסטורית. לא היה ולא יכול להיות לי שעון יד, אז הייתי רץ כל רגע למטבח לראות מה אומר המתקתק (השעון שמשיע צליל תיקתק), וכמו משגר (שולח) חללית הייתי מכריז: "עוד עשרים וחמש דקות", "עוד עשרים", "עוד חמש עשרה" - ואז היינו קמים, נועלים היטב את הפית ויוצאים לדרך.

היינו נכנסים לבית-המרקחת ואומרים: "שלוש אדון היינמן, מה שלומך? אנחנו באנו לטלפון". הוא ידע, כמובן, שפיוס רביעי נבוא לטלפון לקרובים, וגם ידע שצבי עובד בקופת-חולים, ושלחיה היה תפקיד רציני במועצת הפועלות, ושיגאל יגדל ויהיה ספורטאי, ושהם חברים טובים של גולדה מאירסון (גולדה מאיר). אבל בכל זאת הזכרנו לו: "אנחנו באנו כדי להתקשר לקרובים שלנו בתל-אביב". אדון היינמן היה אומר: "כן, כמובן. תשבו בבקשה".

אבא היה אומר: "עכשיו אני אחייג". ואמא: "זה עוד מוקדם, אריה. זה עדיין כמה רגעים לפני הזמן". והוא היה אומר: "כן, אבל עד שמקבלים קשר" (לא היה חיוג ישיר). ואמא: "אבל מה יהיה אם במקרה נקבל קשר תכף ומיד, והם עדיין לא שם?" אבא היה עונה: "במקרה כזה, אנחנו פשוט ננסה עוד פעם". ואמא: "לא, הם ידאגו, הם יחשבו שהפסידו אותנו".

בעוד הם מתווכחים, כבר היה כמעט חמש. אבא היה מרים את השפופרת, בעמידה ולא בשיבה, והיה אומר למרכזנית: "שלוש לך. אני מבקש תל-אביב 648" (או

רביעי (בימי רביעי צבי מסיים כבר בשלוש את עבודתו), ובכן בשעה חמש אנחנו נטלפן מבית-המרקחת שלנו לבית-המרקחת שלהם. המכתב היה נשלח זמן רב מראש, והיינו מחכים לתשובה.

במכתב התשובה הבטיחו לנו דודה חיה ודוד צבי שיום רביעי, התשעה-עשר, בהחלט מתאים להם, והם יחפו בבית-המרקחת קצת לפני חמש, ושלא נדאג אם יוצא לנו להתקשר קצת אחרי חמש. הם בהחלט לא יברחו.

אני לא זוכר אם היינו לובשים בגדים טובים לכבוד ההליכה לבית-המרקחת, לכבוד הטלפון לתל-אביב, אבל לא אתפלא אם לבשנו. ההליכה הזאת היתה מבצע חגיגי.

כבר ביום ראשון אבי היה אומר לאמי: "פניה, את זוכרת שהשבוע הוא השבוע של השיחה לתל-אביב?" ביום שני אמי היתה אומרת: "אריה, אל תחזור מאוחר מחרתיים, שלא יהיה פנצ'ר".

וביום שלישי שניהם היו אומרים לי: "עמוס, רק שלא תסדר לנו שום הפתעה, אתה שומע, שלא תתקשר ושלא תיפול עד מחר אחרי הצהריים".

בערב האחרון היו אומרים לי: "שתלך מוקדם לישון, שיהיה לך כוח מחר בטלפון, אני לא רוצה שהם ישמעו אותך שם כאילו שלא אכלת".

כך היו בונים את ההתרגשות. אנחנו גרנו ברחוב עמוס, ובית-המרקחת היה במרחק חמש דקות הליכה, ברחוב צפניה, אבל כבר בשלוש היה אבא אומר: "אל תתחילי שום דבר חדש עכשיו, שלא תהיי בלחץ זמן". "אני בסדר גמור, אבל אתה, עם הספרים שלך, שלא תשכח לגמרי".

סרטים זכורים

● שיקאגו. סרט מוסיקלי קלי קומי, שנעשה לפי מחזמר מפורסם, וזכה בפרס "גלובוס הזהב".

בשיקאגו של שנות העשרים של המאה שעברה, מנסה רוקסי (רנה זלווגר) למצוא את דרכה בעולם השואו-ביזנס. היא מסתבכת עם בחור שמבטיח לה הצלחה ועושר, אך מרמה אותה, ומשלם על כך בחייו. רוקסי נשלחת לפלא, שם היא פוגשת בעלת חלומות אחרת (קתרין זיטה ג'ונס) ועוררדין חלקלק (ריצ'רד גיר), והם משנים את חייה.

● תפוס אותי אם תוכל. הקולנוען סטיבן ספילברג הוקסם מסיי

פורו של פרנק אביגנייל, נוכל ורמאי, שפעל בשנות השישים והציג את עצמו כטייס, עוררדין, רופא ילדים ועוד. הוא רימה את הנשים שהתאהבו בו, והוציא מהן מיליוני דולרים, עד שסוכני האף-בי-איי הצליחו לתפוס אותו. ספילברג הפך את כל זה לסרט מרתק, עם ליאונרדו דיקפריו בתפקיד הנוכל המקסים, וטום הנקס בסוכן האף-בי-איי ה"מיושב", שורדף אחריו.

● קוקושיקה. סרט שנעשה במשותף בידי אנשים מרוסיה ומלפלנד, ומביא את סיפורם של חייל רוסי וחייל פיני, שמגיעים במקרה לביתה של איכרה לפית. כל אחד מהשלושה מדבר בשפה אחרת, אבל אין להם ברירה אלא ללמוד להסתדר זה עם זה, למרות בעיות השפה והשנאה שנולדה במלחמה.

וזאת היתה כל השיחה. מה נשמע? טוב. נו, אם כך, אז אנחנו בקרוב שוב נדבר. טוב לשמוע אתכם. אנחנו נשלח מכתב ונקבע לנו זמן לפעם הבאה. נדבר. כן. בהחלט נדבר. בקרוב. להתראות. ותשמרו על עצמכם. כל טוב. גם לכם.

מי יודע מה יהיה

אבל זה לא היה מצחיק. החיים היו תלויים בחוט דק. עכשיו אני מבין שהם לגמרי לא היו בטוחים אם באמת ידברו עוד פעם או לא, כי מי יודע מה יהיה, יהיו מאורעות, יפרוץ פוגרום, טבח, תבוא מלחמה, יקרה אסון, הלא הטנקים של היטלר כמעט הגיעו אל המפתח (רלת הפניסה) שלנו משני כיוונים, מצפון אפריקה וגם דרך הקווקז, מי יודע מה עוד מצפה (מחכה) לנו. השיחה הריקה הזאת כלל לא היתה ריקה - היא היתה רק רלה (כמו: ענייה).

שני חיילים מחיל האוויר האמריקני - ליד לוח מודעות בתל-אביב, בימי מלחמת העולם השנייה

הדבר ששיחות הטלפון ההן מאירות לי עכשיו הוא עד כמה קשה היה להם - לכולם, לא רק להורי - לבטא רגש פרטי. בהפצת רגש ציבורי לא היה להם שום קושי - הם היו אנשים רגשיים, וידעו לדבר. הם היו מסוגלים להתווכח בלהט (בהתלהבות) על ניטשה, על סטאלין, על ז'בוטינסקי; להשקיע בזה את כל מאורם (כולתם, רצונם). להגיע לדמעות של פאתוס, לזמר זמירות (שירים) על הקולוניאליזם, על האנטישמיות, על הצדק, על האמנות. אבל ברגע שניסו להביע רגש פרטי - יצא תמיד איזה דבר מכונץ, צחית (בש כמו המדבר), אולי אף מפותח, פרי (תוצאה של) דורות על דורות של הרחקות (הכנסה פנימה) ושל איסורים מכופלים: הנימוסים האירופיים הבורגניים הכפילו את עוצמתם (כוחם) של מעצורי (המעצורים הנפשיים של) העיירה הדתית היהודית. כמעט הכל היה "אסור" או "לא יפה".

מלבד זאת, היה איזה מחסור גדול במלים. העברית עדיין לא היתה שפה די טבעית, וודאי לא שפה אינטימית. קשה היה לדעת מה בעצם יוצא לה כשאתה מדבר עברית. אף פעם לא יכלו להיות בטוחים שלא יצא להם משהו מגוחך (מצחיק), ומפני הגיחוך הם פחדו יומם ולילה. אפילו אנשים כהורי, שידעו היטב עברית, לא ממש שלטו בה: אולי כך מרגיש מי שנוהג ברחובות של עיר זרה ברכב לא מוכר לו.

משהו דומה. חיינו אז בעולם של שלוש ספרות). לפעמים קרה שהמרכזנית היתה אומרת: "בבקשה לחכות, אדוני, עוד כמה רגעים, עכשיו מנהל הדואר מדבר". או אדון סיטון. או אדון נשאישי. ואנחנו היינו נלחצים קצת, כי מה יהיה? מה יחשבו עלינו שם?

יכולתי ממש לראות את החוט היחיד הזה, המקשר את ירושלים עם תל-אביב, ודרכה - עם כל העולם, והקו הזה תפוס, וכל זמן שהוא תפוס אנחנו מנותקים מן העולם.

אחרי שהמתין (חיכה) קצת, היה אבא משער (חושב) כי מנהל הדואר או אדון נשאישי סיימו את שיחתם, והיה מרים שוב את השפופרת ואומר למרכזנית: "סליחה, גברתי, כמדומני שביקשתי לדבר עם תל-אביב 648". היא היתה אומרת: "רשמתי לפני, אדוני. בבקשה להמתין" (או: "בבקשה להודיען בסבלנות"). אבא היה אומר: "אני ממתין גברתי, כמובן שאני ממתין, אבל אנשים ממתנים גם בקצה השני". בכך הוא היה

רומוז לה בנימוס שאכן אנחנו אנשים תרבותיים, אבל יש גבול גם להתאפקות ולהבלגה (אי תגובה) שלנו. אנחנו מחונכים היטב אבל לא פראירים.

ואז פתאום הטלפון היה מצלצל שם בבית-המרקחת, וזה תמיד היה צליל מרעיש לב, רגע מאגי (קסום), והשיחה היתה נשמעת בערך כך:

"הלו צבי?"

"מדבר".

"זה אריה מירושלים".

"כן אריה, שלום, כאן צבי, מה שלומכם?"

"אצלנו הכל בסדר. אנחנו מדברים אליכם מבית-המרקחת".

"גם אנחנו. מה חדש?"

"אין חדש. איד אצלכם, צבי? מה אתה מספר?"

"הכל בסדר. אין שום דבר מיוחד, חיים".

"אם אין חדש, זה טוב. גם אצלנו אין חדשות. אנחנו בסדר גמור. ומה אצלכם?"

"גם כן".

"יפה מאוד. אז עכשיו פניה תדבר אתכם".

ושוב אותו דבר: "מה נשמע? מה חדש?" ואחר כך: "עכשיו עמוס ידבר כמה מלים".